FRITIDSPÆDAGOGIKKEN ER UDFORDRET

Hvor klubber og fritidshjem tidligere var fristeder med fokus på de sociale fællesskaber og børnenes medejerskab, er de i dag udfordret af længere skoledage og ressourcer, der bliver flyttet over i skolen. Det kræver, at vi gentænker fritidspædagogikken, vurderer forfatteren bag en bog om fritidspædagogikkens udvikling.

Af Knud Holt Nielsen

Engang var arbejdsdelingen klar. Skolen var lærerstyret og handlede om læsning og tabeller, mens fritids- og ungdomspædagogikken arbejdede med børns trivsel og sociale relationer gennem aktiviteter, som børnene selv syntes var sjove. Men den klare sondring mellem børns og unges aktiviteter, når de foregik inden for rammerne af skolen, og når de foregik inden for rammerne af fx fritids- og ungdomsklubber og ungdomsskoler, findes ikke længere. Det fortæller udviklingskonsulent i Ungdomsringen Jesper Larsen, der har skrevet bogen *Fritid – den nye elev i klassen*.

Han peger på, at vi med skolereformen oplever den hidtil mest dramatiske forandring af fritids- og ungdomspædagogikken i de sidste 50 år. Fritiden er blevet kortere, nu hvor skoledagene er blevet markant længere, og reformen har opløst skellet mellem skoleliv og fritidsliv. Væsentlige dele af, hvad der tidligere lå i fritidspædagogiske institutioner, flyttes nu ind i skolen i form af understøttende undervisning og åben skole. Det stiller fritids- og ungdomspædagogikken over for markante udfordringer, men åbner også for nye muligheder.

"Den virkelige diskussion starter derfor nu. På tværs af organisationsgrænser er vi nødt til at diskutere, hvad det gode børneliv er 24-7, og hvordan skolen *og* fritids- og ungdomspædagogikken tilsammen kan bidrage til det," siger Jesper Larsen.

SCANPIX

Forebyggende fritid

Udviklingen af en egentlig fritids- og ungdomspædagogik tog sin begyndelse i 1950'erne. Der kom et nyt fokus på overgangen fra barn til voksen, og der var en udbredt nervøsitet for, at hvis de unge var henvist til gadehjørner og kaffebarer, så kunne de forfalde til hærværk og kriminalitet. Der var brug for tiltag, der kunne give unge positive udfoldelsesmuligheder og modvirke mistrivsel og følelser af mindreværd. Et af svarene blev udviklingen af fritids- og ungdomsklubber. De første klubber af denne art blev oprettet helt tilbage i 1925, men fra 1950'erne blev de rullet ud over større dele af landet.

"I deres oprindelse var de tænkt som en meget simpel organisation som overbygning på enten fritidshjemmene i de store byer eller som noget, der voksede ind i kælderlokalerne på den boligsociale udbygning. Simple lokaler, som skulle forebygge og værne imod de farlige ting på gadehjørnet, men hurtigt udviklede fritids- og ungdomspædagogikken sig til andet og mere," siger Jesper Larsen.

"Der var en ambition om, at klubberne skulle være demokratisk dannende for de unge. De unge skulle være medskabende i aktiviteterne, og de skulle selv være styrende med klubråd og lignende. På den måde skulle de få sig et tydeligt ejerskab til de ting, som foregik," siger Jesper Larsen.

Et udvidet ungdomsværelse

Hvor skolen var tydeligt voksenstyret og -struktureret, så blev fritidspædagogikken i højere grad formet ud fra et børne- og ungdomsperspektiv. Et værested i fritiden, der var en slags udvidet ungdomsværelse. Aktiviteterne var frivillige, og det handlede om at nå de unge gennem de interesser, de selv brændte for. Det kunne være teater og musik eller værksteder, hvor de unge f.eks. kunne arbejde med tekstil eller reparere deres cykler og knallerter. Der var også en lang række udadrettede aktiviteter.

"De var dannende ved at de unge skulle lave noget, som de syntes var sjovt, og som de var engagerede i. De unges interesser skulle tages alvorligt *i sig selv*. Men den pædagogiske hensigt var samtidig, at aktiviteterne skulle være med til at skabe sociale fællesskaber blandt unge og give dem en stærkere tilknytning til det lokalområde, de var en del af," siger Jesper Larsen

> »Bedre læring er det centrale i reformen, og spørgsmålet bliver derfor, hvordan fritidspædagogikken kan bidrage til bedre læring. Der er et enormt potentiale.«
>
> Jesper Larsen

"Sådan er det også i klubberne i dag. Når unge i nogle klubber f.eks. spiller musik eller laver rollespil som en fast aktivitet, så er det, fordi de unge synes, det er sjovt, men det er også en måde, hvorpå man pædagogisk kan arbejde med de unges relationer og styrke dem. Imidlertid er der også gennem aktiviteterne væsentlige skjulte og uformelle læreprocesser. Et større selvværd og opdagelsen af at være dygtige til ting, som interesserer dem, styrker også unges sociale og personlige kompetencer på andre områder," siger Jesper Larsen.

Socialpædagogisk drejning

Hvor den klassiske fritids- og ungdomspædagogik rettede sig mod ungdomsgruppen ›

bredt, kom den første væsentlige ændring i midten af 1990'erne, da der blev et stærkere socialpædagogisk sigte for en del af den pædagogiske indsats. Fokus lå nu på de 15 procent af de unge, der ikke passede ind i skolen, og som ikke benyttede de eksisterende fritidstilbud. Det var de såkaldte 'risikobørn og -unge', der risikerede at blive marginaliseret i den sociale overgang til voksenlivet, og som havde behov for en særlig, målrettet indsats.

Konkret betød det, at der blev udviklet nye, "matrikelløse" arbejdsformer, der med opsøgende metoder etablerede kontakt til udsatte børn og unge, der ikke var en del klubbernes fællesskaber. Den matrikelløse klub kunne analysere lokalområdernes børne- og ungdomslivs problemer og ressourcer og åbne klubbernes arbejde op mod lokalsamfundet. Det kunne være *empowerment*-baserede pædagogiske projekter, hvor man forsøgte at styrke de unge i risikogruppen ved eksempelvis at prøve at ansvarliggøre dem over for et område, hvor de opholdt sig i deres fritid.

"Det kunne være aktiviteter på stranden. Hvis der var ballade, uro og larm, kunne man så vende det, der foregik der, til noget, som var positivt i stedet for? Hvor de unge tog ansvar for dét, der foregik på stranden, og man fik lavet nogle aktiviteter sammen med gruppen, som også andre unge havde lyst til at komme til," siger Jesper Larsen.

Fritid i skolen eller skole i fritiden?

Den socialpædagogiske drejning var indlejret i et mere generelt fokus på restgruppeproblematikken blandt de unge. Gennem differentierede og målrettede indsatser skulle man sikre uddannelse til alle. Aftalen om skolereformen i 2013 markerede imidlertid et væsentligt ændret fokus. Ungdommen blev nu i stedet set som potentialet, der skulle sikre Danmark i den globale konkurrence. ›

NEDSLAG I FRITIDSPÆDAGOGIKKEN

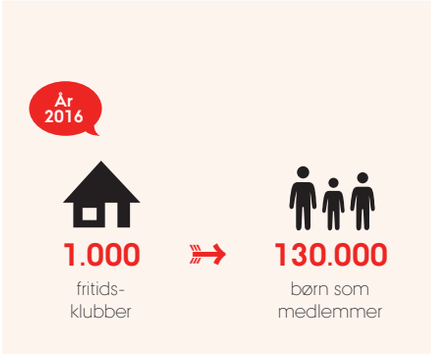

Der er godt 1.000 fritids- og ungdomsklubber i Danmark, som samlet set har 130.000 børn som medlemmer.

Da Vesterbro Ungdomsgård i 1976 udsendte pladen Kattejammerrock, solgte den mere end 100.000 eksemplarer. Kun *Shu-bi-dua* solgte flere plader det år. Platinpladen hænger stadig på ungdomsgården, der i alt har udgivet 32 plader med klubbens børn og unge.

Den første fritids- og ungdomsklub var Saxoly, der blev oprettet i 1925 på Vesterbro i et nedlagt værtshus i Saxogade.

I 1994 udarbejder 'Regeringens Børneudvalg' 'Handlingsplan for de svagest stillede børn og unge'. Den introducerer bl.a. matrikelløse arbejdsformer som nye, opsøgende tilbud for de 15%, der befinder sig i en risikoposition for marginalisering.

Under besættelsen blev klubberne brugt af Dansk Ungdomssamvirke som en del af mobiliseringen mod nazismen. Når nazister åbnede et hvervekontor, så åbnedes der en fritids- og ungdomsklub i samme gade som alternativ.

I regeringsudspillet 'Gør en god skole bedre' fra december 2012 fastslås det, at et hovedelement i reformen af folkeskolen er at flytte tid og aktiviteter fra fritidsordninger og klubtilbud over i skolen, for at børnene kan få en mere varieret skoledag.

»Den åbne skole og den understøttende undervisning kan blive et laboratorium til at få afprøvet nyt i et samspil på grænsen mellem fritid og skoletid.«

Jesper Larsen

SCANPIX

”Bedre læring er det centrale i reformen, og spørgsmålet bliver derfor, hvordan fritidspædagogikken kan bidrage til bedre læring. Der er et enormt potentiale. Det, der har været fritidspædagogikkens særlige styrke, er, at man har været enormt god til at arbejde med børn og unges trivsel og skabe nogle motiverende rum, hvor børns engagementer kunne komme i spil. Historisk har man bevist, at man kan tildele børn og unge ansvar og medbestemmelse gennem en ordentligt tilrettelagt pædagogisk praksis. Men det er noget, som skolen nu skal lære, hvis den skal kunne inddrage de positive effekter og dynamikker fra fritidspædagogikken,” siger Jesper Larsen.

Dermed bliver det nødvendigt at gentænke hele fritids- og ungdomspædagogikken, lyder det fra Jesper Larsen. Men netop her ligger der også nogle alvorlige udfordringer, peger han på, for hvordan kan skolen med det afsæt bryde de vante strukturer og rammer og bygge fag op omkring børnenes og de unges engagementer?

”Den åbne skole og den understøttende undervisning kan blive et laboratorium til at få afprøvet nyt i et samspil på grænsen mellem fritid og skoletid. Staten siger jo ikke noget om, hvordan det her skal ske ude i den enkelte skole med den enkelte fritidsklub. Den opstiller blot nogle kategorier, som skal fyldes ud lokalt, hvor den dominerende kategori er læring. Men hvis resultatet blot bliver mere af det, som skolen altid har gjort, mens fritiden bliver skolegjort, så kan effekten blive modsat med mere skoletræthed og ringere trivsel,” siger Jesper Larsen.

”Hvis det ender med blot at handle om at udvide skoledagen og flytte ressourcerne ind i skolen, mens der ikke bliver nogen egentlige fritidspædagogiske tilbud tilbage, så får vi en boomerang tilbage i hovedet. De problemer, som fritidspædagogikken hidtil har løst, er der jo stadigvæk. Børn der har det dårligt, med lavt selvværd, ensomhed, selvskadende adfærd, ADHD osv. Hvordan håndterer vi det de 165 dage om året, hvor skolen er lukket? Hvis man kun tænker fritiden ind som en forlængelse af skoledagen, så får vi problemer,” siger Jesper Larsen. ■

JESPER LARSEN
Jesper Larsen er udviklingskonsulent i Ungdomsringen og master i ledelse og organisationsudvikling fra Aarhus Universitet. Han er forfatter til *Fritid – den nye elev i klassen. Strategisk pædagogisk ledelse* udgivet af Ungdomsringen, 2015.